

คู่มือสำหรับฝึกอบรม

หลักสูตร “การฝึกอบรมผู้ได้รับมอบหมายให้ทำการฉีดวัคซีนป้องกันโรคพิษสุนัขบ้า”

ภายใต้พระราชบัญญัติโรคพิษสุนัขบ้า พ.ศ. ๒๕๓๕

จัดทำโดย

สำนักควบคุม ป้องกันและบำบัดโรคสัตว์ กรมปศุสัตว์

จัดพิมพ์โดย

องค์กรพิทักษ์สัตว์แห่งโลก World Animal Protection (Thailand)

บทที่ 1 โรคพิษสุนัขบ้า

หัวข้อประกอบดังนี้

1. สาเหตุและการติดต่อของโรคพิษสุนัขบ้า
2. ระยะเวลาฟักตัวของโรคพิษสุนัขบ้า
3. อาการของโรคพิษสุนัขบ้า
4. การรักษาและป้องกันโรคพิษสุนัขบ้า
5. การทำลายเชื้อไวรัสโรคพิษสุนัขบ้า

โรคพิษสุนัขบ้า

โรคพิษสุนัขบ้า หรือโดยทั่วไปนิยมเรียกว่า “โรคกลัวน้ำ” (Hydrophobia) เป็นโรคติดต่อของระบบประสาทส่วนกลางที่มีอันตรายร้ายแรงถึงชีวิต พบในสัตว์เลี้ยงลูกด้วยนมทุกชนิด ทั้งสัตว์เลี้ยงและสัตว์ป่า สามารถติดต่อมาสู่มนุษย์ได้

ในประเทศไทยสัตว์พาหะนำโรคที่สำคัญคือสุนัขและแมว (สำนักควบคุม ป้องกัน และบำบัดโรคสัตว์, 2559)

ส่วนในต่างประเทศมักเกิดจากสัตว์ป่า เช่น สุนัขจิ้งจอก สุนัขป่า ตัวแรคคูน เป็นต้น (กรมควบคุมโรค, 2554) และสำหรับในประเทศทวีปอเมริกานั้น พาหะที่สำคัญคือ ค้างคาว (WHO, 2016)

สาเหตุและการติดต่อของโรคพิษสุนัขบ้า

โรคพิษสุนัขบ้าเกิดจากเรบีส์ไวรัส (Rabies virus) ซึ่งเป็นอาร์ เอ็น เอ ไวรัส (RNA virus) มีการติดต่อจากสัตว์ป่วยที่มีเชื้อไวรัสอยู่ในร่างกายไปสู่มนุษย์หรือสัตว์เลี้ยงลูกด้วยนมตัวอื่น**ผ่านทางน้ำลาย**

1. **ผ่านทางกรกัด** โดยเชื้อไวรัสโรคพิษสุนัขบ้าที่อยู่ในน้ำลายจะเข้าสู่บาดแผลและผ่านเข้าสู่เส้นประสาทส่วนปลายผ่านไขสันหลัง และเข้าสู่สมองจากนั้นเชื้อไวรัสจะแบ่งตัวในสมองและปล่อยเชื้อไวรัสไปตามแขนงเส้นประสาทที่ไปเลี้ยงอวัยวะต่างๆ ทั่วร่างกาย รวมทั้งต่อมน้ำลายและเพิ่มจำนวนในเซลล์ของต่อมน้ำลาย โดยในช่วงนี้จะเป็นช่วงที่สัตว์แสดงอาการป่วยออกมาให้เห็น
2. **ผ่านทางกรข่วน**
3. **ผ่านทางกรเลีย** เชื้อจะผ่านเข้าทางบาดแผล

ระยะฟักตัวของโรคพิษสุนัขบ้า

ระยะฟักตัวของโรคพิษสุนัขบ้าเป็นระยะเวลานับตั้งแต่เชื้อโรคไวรัสเข้าสู่ร่างกายจนก่อให้เกิดอาการของโรคโดยสามารถพบได้นานถึง 6 เดือน ซึ่งจะแตกต่างกันไปตามชนิดสัตว์ ดังนี้

สุนัข

- ระยะฟักตัวประมาณ 3-8 สัปดาห์ อาจจะอยู่ระหว่าง 10 วันถึง 6 เดือน

แมว

- ระยะฟักตัวประมาณ 4 วันถึง 12 สัปดาห์

โค กระบือ

- ระยะฟักตัวประมาณ 2-10 สัปดาห์

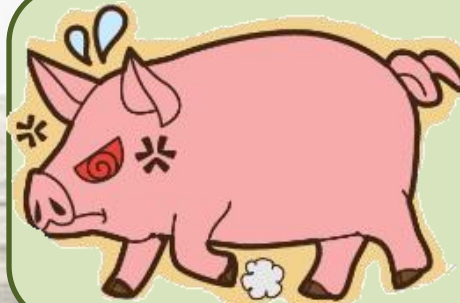
แพะ แกะ

- ระยะฟักตัวประมาณ 2-9 สัปดาห์

ม้า ลา

- ระยะฟักตัวประมาณ 3-12 สัปดาห์

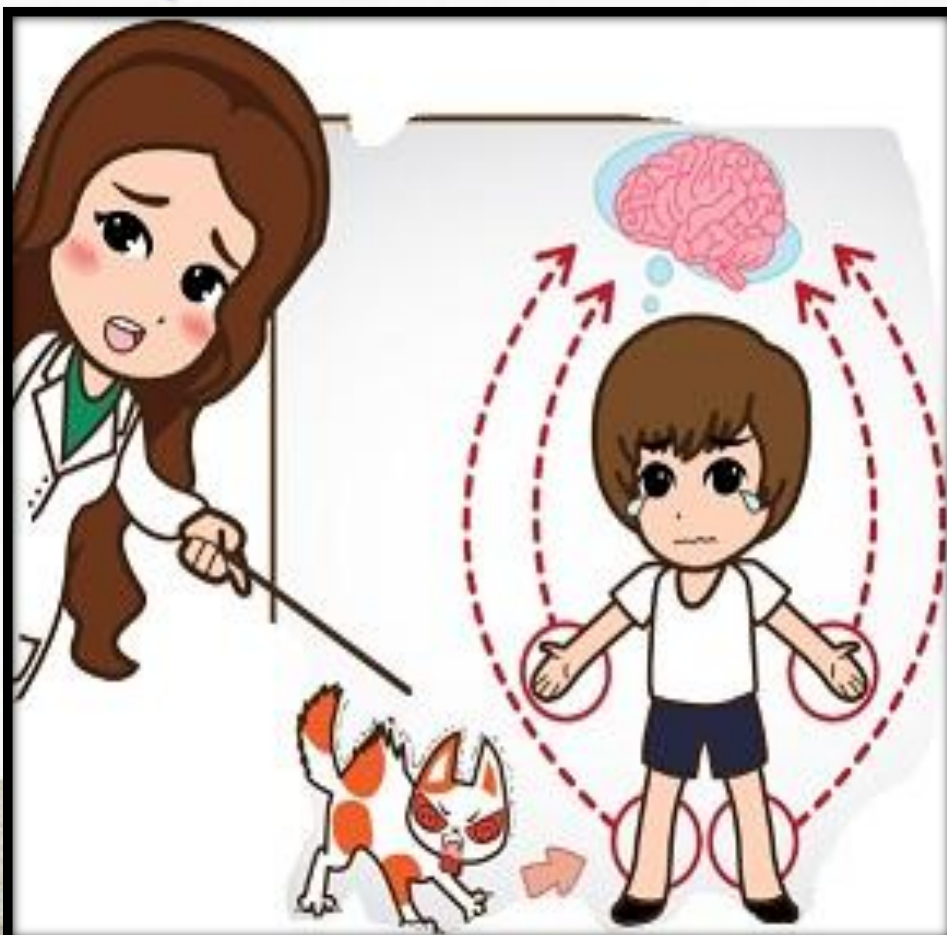
สุกร

- ระยะฟักตัวประมาณ 10 สัปดาห์

ระยะพักตัวของโรคพิษสุนัขบ้า

ระยะพักตัวของโรคพิษสุนัขบ้าในคน

ระยะพักตัวของโรคพิษสุนัขบ้าในคนจะใช้เวลาประมาณ 2-8 สัปดาห์ หรืออาจจะสั้นเพียง 5 วัน แต่ในบางรายก็อาจยาวนานเป็นปีได้ โดยระยะพักตัวจะสั้นหรือยาวนาน ขึ้นอยู่กับปัจจัยดังนี้

1. ความรุนแรงของบาดแผล ถ้ามีบาดแผลหลายแห่งก็อาจจะได้รับเชื้อมากขึ้นด้วย
2. บริเวณที่ถูกกัดหากมีเส้นประสาทมาก เช่น แขน ขา มือ เท้า อาจทำให้เชื้อมีโอกาสเข้าสู่ระบบประสาทมากขึ้น
3. ระยะห่างของบาดแผลกับสมองถ้าบริเวณที่โดนกัดอยู่ใกล้กับสมองมากเชื้อก็อาจเข้าสู่สมองได้อย่างรวดเร็ว ระยะพักตัวก็จะสั้น
4. เชื้อจากสัตว์ป่าอันตรายกว่าสัตว์เลี้ยงทั่วไป

อาการของโรคพิษสุนัขบ้า

1. สุนัข อาการในสุนัขแบ่งออกเป็น 2 แบบ คือ แบบดุร้ายและแบบซึม โดยแบบดุร้ายจะพบได้บ่อยกว่าแบบซึม แบ่งเป็น 3 ระยะ คือ

1 อาการระยะเริ่มแรก สุนัขจะมีนิสัยหรือพฤติกรรมเปลี่ยนแปลงไปจากปกติ เช่น จากที่เคยร่าเริงแจ่มใสชอบคลุกคลีกับเจ้าของ มักจะมีอาการหงุดหงิด ไม่อยากเข้าใกล้เจ้าของ สุนัขจะแสดงอาการระยะเริ่มแรกนี้ประมาณ 2-3 วัน

2 อาการระยะตื่นเต้น สุนัขจะมีอาการลุกโล่ลุดลกน กระวนกระวาย พยายามจะหลบหนีจากที่อยู่เดิม หากหลบหนีออกมาได้จะวิ่งอย่างไม่มีจุดหมาย มักแสดงอาการแปลกๆ เช่น จับลมหรือกัดกินสิ่งแปลกปลอมต่างๆ ลื่นห้อยออกนอกปาก น้ำลายไหล ลำตัวจะแข็ง หางตก ขาหลังเริ่มอ่อนเปลี้ย ซึ่งเป็นอาการที่เริ่มเข้าสู่ระยะอัมพาต สุนัขจะแสดงอาการระยะตื่นเต้นอยู่ 1-7 วัน

3 อาการระยะอัมพาต เป็นอาการระยะสุดท้ายของโรค สุนัขจะแสดงอาการขาหลังอ่อนเปลี้ย ในที่สุดจะล้มลงลุกไม่ได้ อาการอัมพาตจะเกิดจากส่วนท้ายของลำตัวไปยังส่วนหัว สุนัขจะตายด้วยระบบหายใจล้มเหลว ตั้งแต่เริ่มสังเกตเห็นอาการมักอยู่ได้ไม่เกิน 10 วัน สุนัขที่แสดงอาการระยะตื่นเต้นชัดเจนมักเรียกกันว่า “บ้าแบบดุร้าย” ซึ่งเป็นอาการที่พบเห็นได้มากกว่า “บ้าแบบซึม” (ประเสริฐ, 2523)

อาการของโรคพิษสุนัขบ้า

2.แมว การติดต่อของโรคพิษสุนัขบ้าในแมวมักเกิดจากการได้รับเชื้อทางน้ำลายของแมวหรือสัตว์อื่นที่เป็นโรคพิษสุนัขบ้า เชื้อไวรัสโรคพิษสุนัขบ้าจะเริ่มถูกขับออกมาทางน้ำลายของแมวในช่วงระยะ 1 - 5 วันก่อนแสดงอาการ (The Center for Food Security & Public Health, 2012) และจะมีอยู่ในน้ำลายตลอดจนกระทั่งแมวตาย อาการของโรคพิษสุนัขบ้าในแมวแบ่งออกเป็น 3 ระยะ ดังนี้

1

อาการระยะเริ่มแรก แมวที่ชอบคลุกคลีกับเจ้าของอาจกัดหรือข่วนเจ้าของ โดยแสดงอาการอารมณ์ฉุนเฉียว จับพละนหรืออาจหลบซ่อนตัวในที่มืด อาการระยะนี้จะเป็นเพียงระยะเวลาสั้นๆ ไม่เกิน 1 วัน

2

อาการระยะตื่นเต้น แมวจะเริ่มมีอาการกล้ามเนื้อสั่น ตามด้วยอาการทางระบบประสาท ดุร้าย และมีอาการกลืนลำบาก น้ำลายไหลเนื่องจากเกิดอัมพาตของกล้ามเนื้อที่เกี่ยวข้องกับการเคี้ยวและการกลืน จะแสดงอาการประมาณ 2-4 วัน

3

อาการระยะอัมพาต แมวจะเริ่มแสดงอาการเกิดอัมพาตที่ส่วนท้ายของลำตัวก่อนแล้วขยายไปยังส่วนลำตัวและหัว จนเกิดอัมพาตทั้งตัวอย่างรวดเร็วแล้วและตายในที่สุด

อาการของโรคพิษสุนัขบ้า

3. สัตว์อื่น ๆ จะแสดงอาการดังนี้

1

โค-กระบือ อาการที่พบคือจะไม่กินหญ้า กระสับกระส่าย ตื่นเต้น กล้ามเนื้อเกร็งกระตุก อาจวิ่งไล่ชนสิ่งต่างๆ แสดงอาการคันบริเวณที่เคยถูกกัดมีอาการคล้ายมีสิ่งแปลกปลอมติดคอ มีน้ำลายไหล กัดฟัน ชอบขึ้นขี่ตัวอื่น ท้องโตเนื่องจากมีแก๊สสะสมในกระเพาะมาก หางบิด ขาอ่อน อัมพาต และตายภายใน 1-6 วันหลังแสดงอาการ

2

แพะ-แกะ อาการที่พบคือจะไม่กินหญ้า กระวนกระวาย ตื่นเต้น ดุร้าย ชอบขี่ตัวอื่น ตาเบิกกว้าง จ้องนิ่ง ชอบเอาเท้าโขกพื้น เลียบบริเวณที่ถูกกัดบ่อยๆ อัมพาตล้มลงตายภายใน 5-6 วันหลังแสดงอาการ

3

สุกร อาการที่พบคือจะมีนิสัยเปลี่ยนไป บางรายดุร้ายขึ้น ตื่นเต้น ส่งเสียงร้อง เจ็บปวด น้ำลายไหลมาก กระวนกระวาย ไวต่อการตอบสนอง สิ่งแวดล้อม อาการที่พบบ่อยคือการกระโดดขึ้นทันทีเมื่อตกใจ และอาจไล่กัดสุกรตัวอื่นภายในคอก หลังจากแสดงอาการจะตายภายใน 3-4 วัน

4

ม้า-ลา มักพบมีอาการตื่นเต้น ดุร้าย กัดคนหรือสัตว์อื่น คันบริเวณเคยถูกกัด สัตว์จะเอาบริเวณนั้นถูไถคอก หรืออาจกัดจนเป็นแผลหรือเนื้อหลุดได้ ไวต่อเสียงมาก เอาเท้าโขกพื้นกัดรางอาหาร กินจุจาวระ ตาแดง จ้องนิ่ง ท้องโตเนื่องจากมีแก๊สสะสมในกระเพาะมาก ชัก อัมพาตล้มลงตายภายใน 5-8 วันหลังแสดงอาการ

อาการของโรคพิษสุนัขบ้า

4.คน อาการในคนจำแนกได้เป็น 3
ลักษณะคือ

1

อาการแบบคลุ้มคลั่ง อาการระยะนี้จะดำเนินโรคอย่างรวดเร็ว โดยเฉลี่ยมักเสียชีวิตใน 5 วัน โดยการวินิจฉัยอาการแบบคลุ้มคลั่งต้องมีอาการครบทั้ง 3 ประการ

2

อาการแบบอัมพาต จะสังเกตเห็นอาการอ่อนแรงของแขนขา จากนั้นความรุนแรงของโรคจะเพิ่มขึ้น จนผู้ป่วยเสียชีวิต เนื่องจากระบบหายใจล้มเหลว โดยเฉลี่ยเสียชีวิตในระยะเวลาประมาณ 13 วัน

3

กลุ่มที่ไม่แสดงอาการ ผู้ป่วยกลุ่มนี้ไม่สามารถวินิจฉัยได้จากอาการ ถือเป็นกลุ่มที่มีความยากลำบากที่สุดในการวินิจฉัย มีทางเดียวเท่านั้นที่จะวินิจฉัยได้ คือ การตรวจยืนยันทางห้องปฏิบัติการ การตรวจด้วยคอมพิวเตอร์สแกนแม่เหล็กไฟฟ้าของสมอง (MRI) อาจพบความผิดปกติของสมอง

1.1

มีอาการสลับระหว่างภาวะปกติและภาวะกระวนกระวายต่อสิ่งเร้าไม่ว่าจะเป็นเสียงแสง อาการจะรุนแรงขึ้นเรื่อยๆ จนผู้ป่วยอาละวาด แต่ในภาวะแสดงอาการผิดปกติผู้ป่วยจะพูดไม่ได้หรือไม่เข้าใจตนเอง

1.2

อาการกลัวน้ำ กลัวลม ซึ่งจะเห็นได้ชัดเจนที่ผู้ป่วยรู้สึกตัวเท่านั้น เมื่อผู้ป่วยเริ่มแสดงอาการซึมอาการเหล่านี้ก็จะหายไป แต่ยังคงมีอาการถอนหายใจเป็นพักๆ ซึ่งเป็นอาการสำคัญ

1.3

3) อาการขนลุกเป็นบางส่วนหรือทั้งตัว เฉพาะที่ตรงถูกสัตว์กัดหรืออาจจะปวดแสบปวดร้อน ปวดลึกๆ ซึ่งแพร่กระจายไปทั่วแขน ขา หรือเฉพาะบริเวณที่ถูกกัด มีอาการคันน้ำลายมากผิดปกติ จะต้องบ้วน หรือกลืนเป็นระยะ

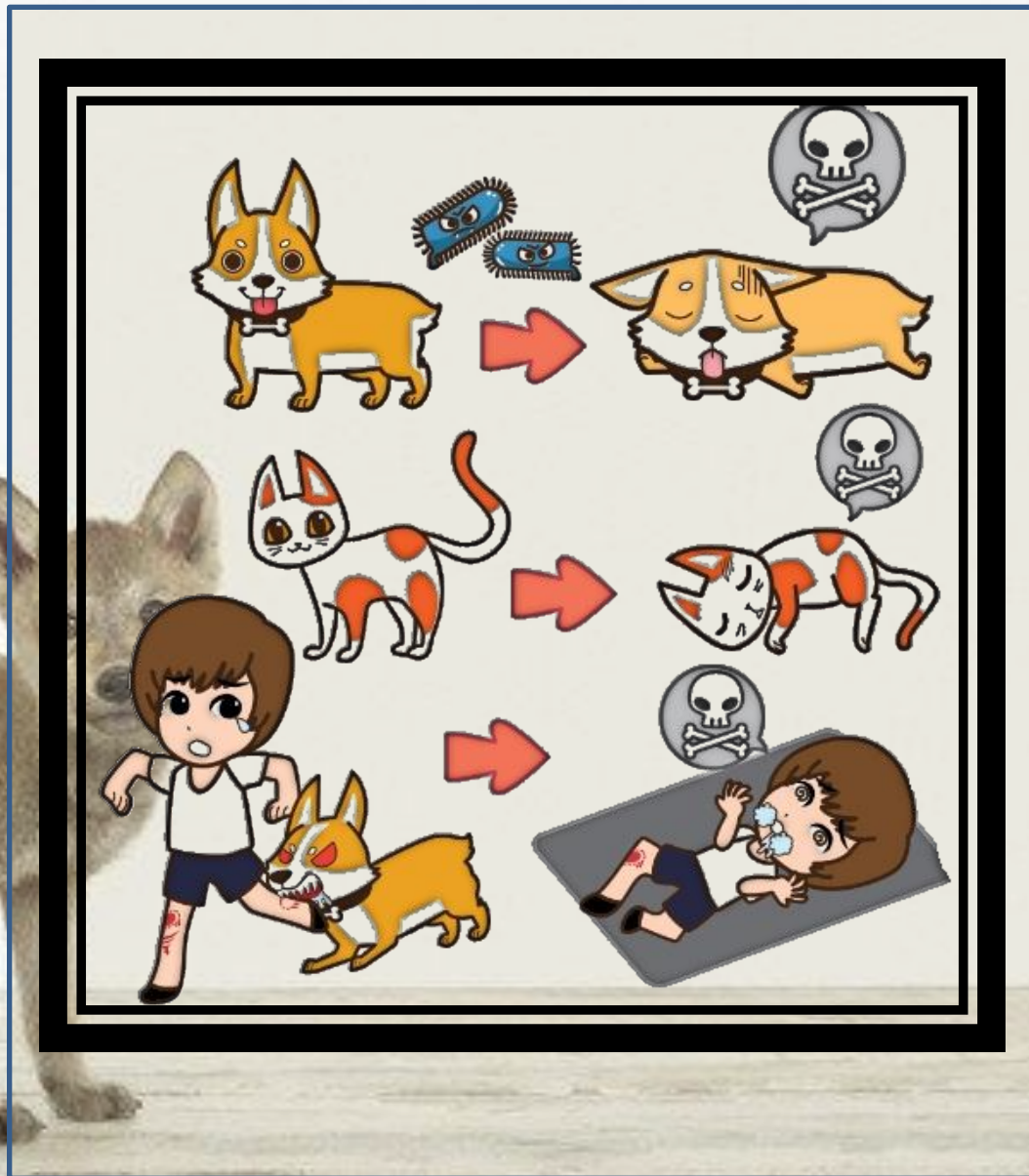

การรักษาโรคพิษสุนัขบ้า

โรคพิษสุนัขบ้าเป็นโรคที่**ไม่สามารถรักษาให้หายได้**ไม่ว่าจะในสัตว์หรือคน ส่วนใหญ่จะ**เสียชีวิตในเวลาต่อมาหลังจากถูกกัด**

โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสัตว์ที่ไม่เคยได้รับวัคซีนมาก่อนหากถูกกัดแนะนำให้ทำการการุณฆาต เพราะถึงแม้ว่าจะทำการฉีดวัคซีนป้องกันโรคพิษสุนัขบ้าให้แก่สัตว์ภายหลังถูกสัตว์ที่เป็นบ้ากัด ผลที่ได้มักจะไม่น่าพอใจ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับระยะเวลาที่สัตว์ได้รับวัคซีนหลังจากถูกกัด โปรแกรมวัคซีนของสัตว์ตัวนั้น ความรุนแรงของบาดแผล ตำแหน่งของบาดแผล สุขภาพสัตว์หรือชนิดของสัตว์ที่ได้รับเชื้อ สำหรับการใช้อันติเรบีส ซีรัม ฉีดภายหลังถูกกัดนั้น พบว่าผลการรักษายังไม่แน่นอนและมีราคาแพง

การปฏิบัติต่อสัตว์ที่สงสัยสัตว์ที่ติดโรคพิษสุนัขบ้ากัด

สวัสดีครับ กอม
ปศุสัตว์นะครับ
ขอแจ้งสัตว์สงสัย
ครับ!!!

1. พาสุนัขหรือสัตว์ของเราไปหาหมอพร้อม
แจ้งประวัติให้คุณหมอทราบด้วย
2. แจ้งสัตวแพทย์ของการมปศุสัตว์หรือสัตวแพทย์
เทศบาลภายใน 24 ชั่วโมง เกี่ยวกับสัตว์ที่สงสัย
ว่าจะเป็นโรคพิษสุนัขบ้ากัด
3. กักสัตว์นั้นเพื่อเฝ้าดูอาการ 6 เดือน

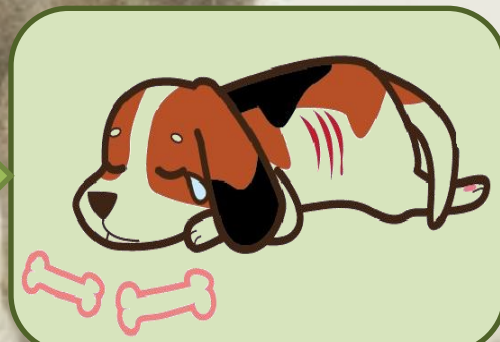

กักสัตว์ไว้แล้วตายทำอย่างไร

เมื่อสุนัขหรือสัตว์เลี้ยงถูกกักควรกักสัตว์นั้นไว้ดูอาการอย่างน้อย 10 วัน เพื่อสังเกตว่าสัตว์นั้นเป็นโรคพิษสุนัขบ้าหรือไม่ ไม่ควรฆ่าสัตว์ให้ตายในที่

ยกเว้นสัตว์นั้นดุร้าย ไม่สามารถจับขังไว้ดูอาการได้เมื่อสัตว์ที่กักไว้ตายให้แจ้งเจ้าหน้าที่เพื่อนำซากหรือตัดหัวสัตว์ใส่ถุงพลาสติกซ้อนหลายๆชั้น มัดปากถุงให้แน่นแช่น้ำแข็ง แล้วส่งตรวจที่ห้องปฏิบัติการวินิจฉัยโรคพิษสุนัขบ้าภายใน 24 ชั่วโมง พร้อมแนบประวัติของสัตว์ที่กัก และผู้ที่ถูกกัดไปด้วย

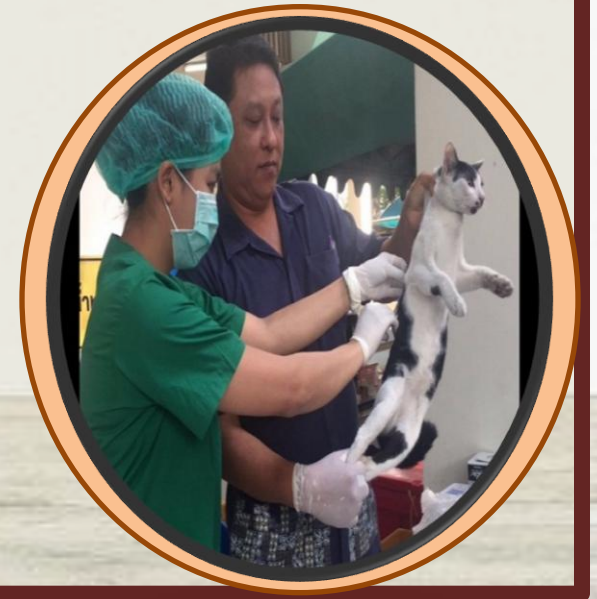
การป้องกันโรคพิษสุนัขบ้า

กรมปศุสัตว์

การป้องกันโรคพิษสุนัขบ้าจึงเป็นวิธีที่ดีที่สุด ด้วยการฉีดวัคซีนป้องกันโรคพิษสุนัขบ้าแก่สัตว์เป็นประจำทุกปี ควบคู่ไปกับการระวังอย่าให้ถูกสัตว์ที่มีเชื้อพิษสุนัขบ้ากัด โดยเริ่มฉีดที่อายุ 2 เดือนครึ่ง หรือ 3 เดือน

การป้องกันโรคพิษสุนัขบ้าในสัตว์

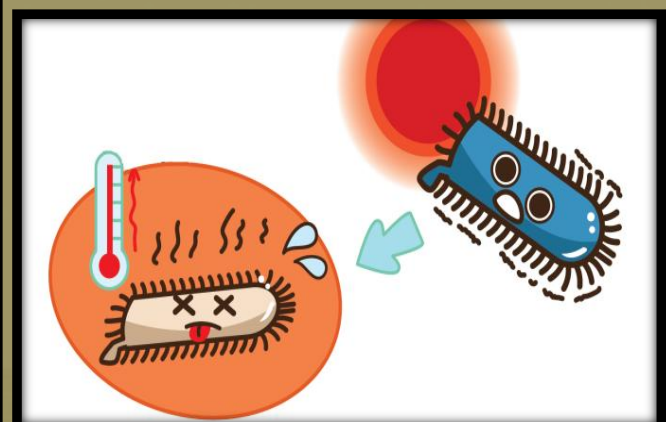
1. ทำการฉีดวัคซีนป้องกันโรคพิษสุนัขบ้าให้แก่สัตว์เลี้ยงเป็นประจำ
2. ควรเลี้ยงสัตว์ในบริเวณที่มีรั้วรอบขอบ
3. ไม่นำสุนัขจรจัด สัตว์ป่า หรือสัตว์ที่ไม่ทราบประวัติการฉีดวัคซีนป้องกันโรคพิษสุนัขบ้ามาเลี้ยงในบ้าน
4. ทำหมันสุนัขเพื่อลดจำนวนประชากรสุนัขที่เป็นพาหะนำโรค
5. เลี้ยงสัตว์อย่างมีความรับผิดชอบ ไม่ปล่อยไปเป็นสุนัขจรจัด
6. พบเห็นสัตว์สงสัยเป็นโรคพิษสุนัขบ้าต้องแจ้งเจ้าหน้าที่ปศุสัตว์ในพื้นที่ทันที

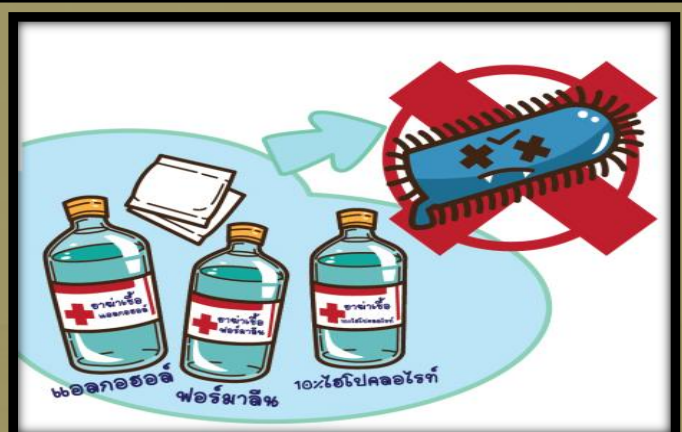
การทำลายเชื้อไวรัสโรคพิษสุนัขบ้า

เชื้อไวรัสโรคพิษสุนัขบ้าเมื่อออกจาก
ร่างกายสัตว์ป่วยจะมีชีวิตอยู่ได้ไม่นาน
จะถูกทำลายได้ง่ายเมื่อถูกความร้อน
แสงแดด

ยาฆ่าเชื้อ

- ได้แก่ ฟอर्मาลีน
- แอลกอฮอล์ 70%
- ไลโซล กรดหรือด่างอย่างแรง
- หรือไฮเปอร์คลอไรท์ 10% (น้ำผสม
คลอรีนไฮเตอร์หรือคลอรัคในอัตราส่วน
1 ส่วนต่อน้ำ 9 ส่วน)

บทที่ 2 การฉีดวัคซีนป้องกันโรคพิษสุนัขบ้า

หัวข้อประกอบดังนี้

1. การเก็บรักษาและการขนส่งวัคซีนโรคพิษสุนัขบ้า
2. การบังคับสัตว์เพื่อฉีดวัคซีน
3. ขั้นตอนการฉีดวัคซีนป้องกันโรคพิษสุนัขบ้า
4. โปรแกรมการฉีดวัคซีนป้องกันโรคพิษสุนัขบ้า
5. ข้อควรทราบก่อนใช้วัคซีน
6. การปฏิบัติหลังใช้วัคซีน

การเก็บรักษาและการขนส่งวัคซีนโรคพิษสุนัขบ้า

1. การเก็บวัคซีนโรคพิษสุนัขบ้าในตู้เย็น
 - ให้จัดเรียงวัคซีนไว้ในตู้เย็นตรงช่องธรรมดาซึ่งจะมีอุณหภูมิ อยู่ระหว่าง 2 องศาเซลเซียส ถึง 8 องศาเซลเซียส เท่านั้น (ห้ามเก็บในช่องแช่แข็ง) โดยจัดเรียงวัคซีนให้ความเย็นไหลเวียนได้ทั่วถึง
 - ติดตั้งเทอร์โมมิเตอร์ไว้ในตู้เย็นเพื่อใช้ตรวจสอบอุณหภูมิของตู้เย็น

2. การขนส่งวัคซีนเพื่อนำไปปฏิบัติงานให้ใช้กระติกหรือกระเป๋าเก็บความเย็น โดยใส่น้ำแข็งหรือวัสดุเก็บความเย็น (ice pack) ลงในกระติกหรือกระเป๋าวัคซีนเพื่อรักษาความเย็นและใช้ปริมาณที่เหมาะสมกับจำนวนวัคซีน

3. การเก็บรักษาวัคซีนไม่ถูกต้องจะทำให้วัคซีนเสื่อมคุณภาพ เนื่องจากวัคซีนโรคพิษสุนัขบ้าสามารถถูกทำลายด้วยการสัมผัสแสงอุลตราไวโอเลต (UV) แสงไฟฟลูออเรสเซนต์ และการเก็บในตู้เย็นที่มีอุณหภูมิต่ำกว่า 2 องศา (เก็บในช่องแช่แข็ง) หรือเก็บที่อุณหภูมิสูงกว่า 8 องศาเซลเซียส

การบังคับสัตว์เพื่อฉีดวัคซีน (สุนัข)

1. การเข้าหาสุนัข

ควรเคลื่อนไหวอย่างนุ่มนวล ยื่นมือไประดับหน้ากับสุนัข เพื่อให้สุนัข
ดมกลิ่น ห้ามยื่นมือเข้าไปเหนือหัวสุนัขเพราะเป็นลักษณะของการทำ
ทนาย ถ้าสุนัขแสดงท่าที่เป็นมิตรก็สามารถลูบคลำหรือตบเบาๆที่คอได้
ห้ามตบหัวสุนัขเพราะเป็นการแสดงอำนาจเหนือกว่า ซึ่งสุนัข
ที่ไม่คุ้นเคยอาจไม่ยอมรับ

2. การควบคุมและการผูกปากสุนัข

1) การผูกปากสุนัขให้ใช้แถบผ้าหรือ
เชือกที่ไม่คมผูกเป็นบ่วง

2) สวมปากสุนัข แล้วดึงให้ตึงพอประมาณ
โดยให้ปมที่ผูกอยู่บนดั้งจมูก

3) พันแถบผ้าหรือเชือกลงมาผูกใต้คาง
อีกปม อย่าให้แน่นเกินไปแล้วอ้อมใต้
ใบหูและผูกเป็นเงื่อนไว้บนหนังคอ

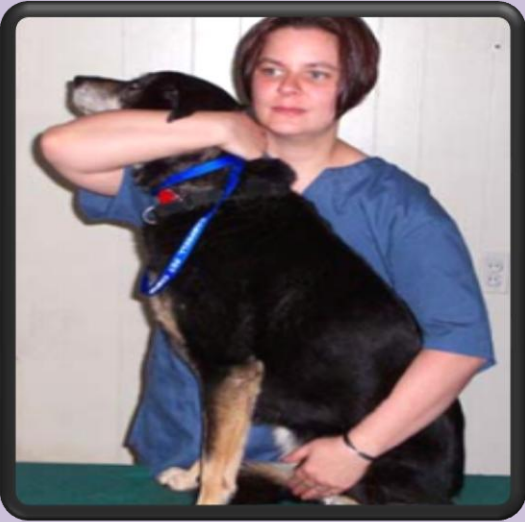

การบังคับสัตว์เพื่อฉีดวัคซีน (สุนัข)

2.1 การจับบังคับสุนัขขนาดใหญ่

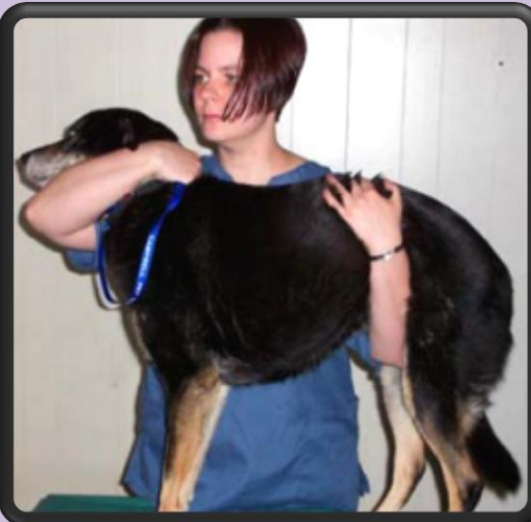
2.1.1) การบังคับสุนัขในท่านั่ง

ให้ใช้แขนโอบรอบใต้คอสุนัข เพื่อแขนยึดหัวของสุนัขกับร่างกายผู้จับบังคับสุนัข ใช้แขนและมืออีกข้างหนึ่งจับยึดบริเวณสะโพก และขาหลังของสุนัขเพื่อป้องกันไม่ให้สุนัขยืนหรือนอนลงในระหว่างดำเนินการ พยายามดึงสุนัขให้ใกล้กับหน้าอกเพื่อช่วยลดการเคลื่อนไหวตัวของสุนัข

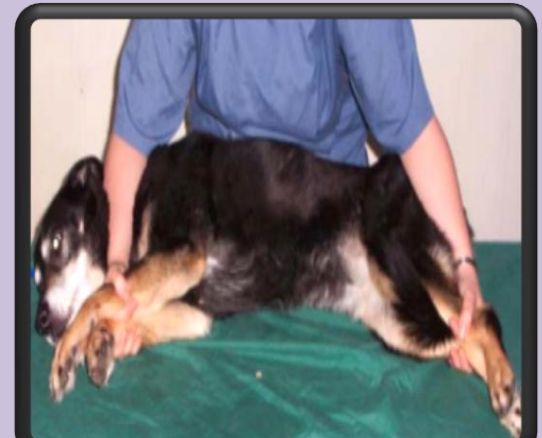
2.1.2) การบังคับสุนัขในท่านยืน

วางแขนข้างหนึ่งใต้คอสุนัขเพื่อให้แขนยึดหัวของสุนัขให้อยู่กับที่ เพื่อลดโอกาสที่สุนัขจะไปกัดผู้ดำเนินการคนอื่นๆ วางแขนอีกข้างหนึ่งใต้ท้องสุนัขเพื่อป้องกันไม่ให้สุนัขนั่งหรือนอนลงในช่วงดำเนินการ พยายามดึงสุนัขให้ใกล้กับร่างกายเพื่อช่วยลดการเคลื่อนไหวตัวของสุนัข

2.1.3) การบังคับสุนัขในท่านอนตะแคง

ทำโดยเมื่อสุนัขอยู่ในท่านยืน ให้เอื้อมมือข้ามจากด้านหลังของสุนัขมาจับขาหน้า และขาหลังของสุนัข พยายามให้ลำตัวสุนัขใกล้กับตัวของผู้งัดมากที่สุด ค่อยๆยกขาของสุนัขออกจากใต้ตะโพก (หรือพื้น) โดยให้ร่างกายของสุนัขค่อยๆ เลื่อนออกจากตัวผู้งัดจนกระทั่งนอนลง และขาทั้ง 4 ข้าง ชี้ออกนอกตัวผู้งัดบังคับ ใช้แขนทั้ง 2 ข้างในการกดควบคุมการเคลื่อนไหวของสุนัข

การบังคับสัตว์เพื่อฉีดวัคซีน (สุนัข)

2.2 การจับบังคับสุนัขขนาดเล็ก

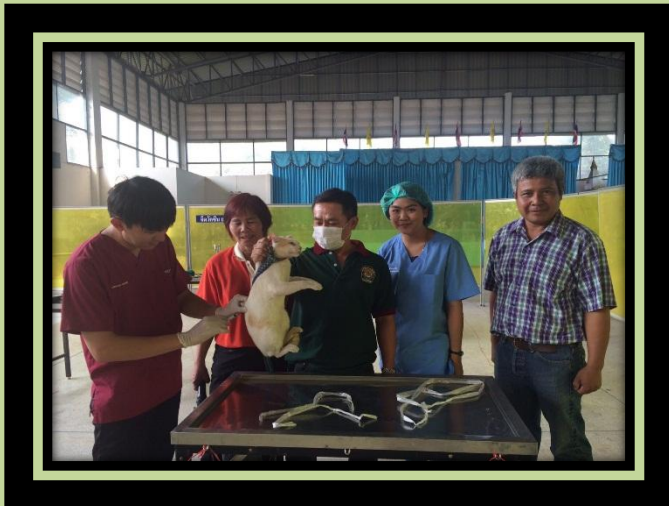
อาจใช้วิธีการอุ้มสุนัขแต่ต้องแน่ใจว่าสุนัขไม่อยู่ในสภาพที่ตื่นกลัว แล้วใช้มือข้างหนึ่งสอดเข้าระหว่างขาหน้า ขณะที่มืออีกข้างหนึ่งโอบรอบขาหลังและสะโพก เพื่อไม่ให้สุนัขบิดตัวหรือดิ้นยกสุนัขขึ้นมือข้างหนึ่งอยู่ที่หน้าอกและมืออีกข้างหนึ่งอยู่ที่บั้นท้ายจะป้องกันไม่ให้น้องกระโดดลงได้

การบังคับสัตว์เพื่อฉีดวัคซีน (แมว)

ใช้มือข้างหนึ่งจับบริเวณหนังคอแมวระหว่างหูทั้ง 2 ข้าง ซึ่งเป็นส่วนที่ผิวหนังหลวมสามารถจับยึดได้ง่าย และเป็นตำแหน่งที่แมวไม่สามารถหันหัว แวงกัดได้ มืออีกข้างหนึ่งจับยึด 2 ขาหลังของแมว และดึงให้แมวเหยียดตัวออกโดยให้ขาทั้ง 4 ข้าง ออกนอกตัวผู้บังคับ พยายามให้แขนที่จับ 2 ขา หลัง กดแมวให้ติดกับพื้น หรือโต๊ะ เพื่อลดโอกาส เคลื่อนไหวของแมว

ขั้นตอนการฉีดวัคซีนป้องกันโรคพิษสุนัขบ้า

1. วางแผนกำหนดการการฉีดวัคซีนป้องกันโรคพิษสุนัขบ้าตามพินัดหมาย หรือประชาสัมพันธ์กับประชาชนหรือเจ้าของสัตว์

2. เตรียมวัสดุอุปกรณ์ เครื่องมือต่างๆ เกี่ยวกับการฉีดวัคซีน เช่น วัคซีน เข็ม กระบอกฉีดยา สำลี แอลกอฮอล์ บัตร วัคซีน กระติกน้ำแข็ง ไอซ์แพคหรือน้ำแข็ง ถูขยอะ กระบอกใส่เข็มที่ใช้แล้ว

3. จัดเรียงวัคซีนตามคำแนะนำการ จัดเรียงวัคซีนลงในกระติกหรือกระเป่า วัคซีน

5. ตรวจสอบสุขภาพสุนัข-แมว พื้นฐาน เช่น วัคซีนหมาภูมิ (อุณหภูมิปกติ 101-102 องศาฟาเรนไฮต์) สอบถามการรับประทานอาหาร สัตว์ที่จะสามารถฉีดวัคซีนได้จะต้องมีสุขภาพดี ไม่แสดงอาการป่วย

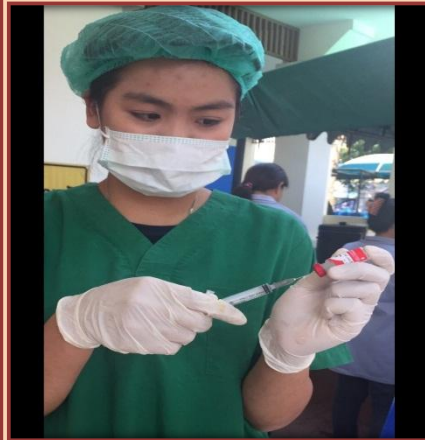
4. สอบถามประวัติสัตว์จากเจ้าของสัตว์ เช่น ชื่อ อายุ เพศ พันธุ์ ประวัติการฉีดวัคซีน การฉีดวัคซีนครั้งสุดท้าย และอาการสุนัข-แมว ณ ปัจจุบัน

ขั้นตอนการฉีดวัคซีนป้องกันโรคพิษสุนัขบ้า

6. เตรียมวัคซีนป้องกันโรคพิษสุนัขบ้าโดยดูดวัคซีนออกจากขวดวัคซีน

7. ให้เจ้าของหรืออาสาสมัครร่วมทีมจับบังคับสุนัข หรือแมว

8. ดำเนินการฉีดวัคซีนป้องกันโรคพิษสุนัขบ้า

8.1 ใช้วิธีการฉีดเข้าใต้หนัง ซึ่งสามารถฉีดได้ง่าย และสะดวกกว่าการฉีดเข้าทางอื่นๆ ทำให้สุนัข-แมวเจ็บน้อยกว่าการฉีดเข้ากล้ามเนื้อ แม้ว่าการดูดซึมทางผิวหนังจะช้ากว่าการฉีดเข้าทางอื่น แต่จัดเป็นวิธีการที่เหมาะสมต่อการฉีดวัคซีนป้องกันโรคพิษสุนัขบ้า

8.2 ตำแหน่งที่ฉีดส่วนใหญ่คือบริเวณหนังคอที่มีความยืดหยุ่น

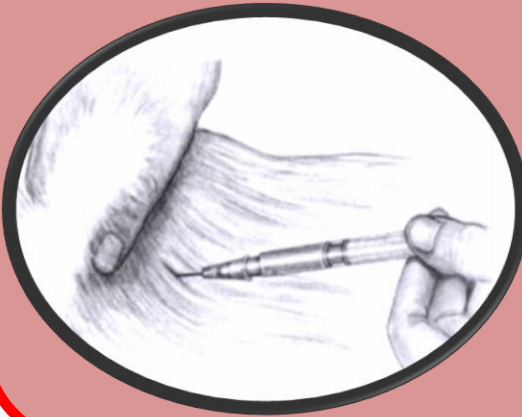

ขั้นตอนการฉีดวัคซีนป้องกันโรคพิษสุนัขบ้า

1. ใช้มือข้างที่ถนัดถือกระบอกยาที่เตรียมวัคซีนไว้และใช้มืออีกข้างหนึ่งเช็ดบริเวณที่จะฉีดด้วยสำลีชุบแอลกอฮอล์ 70 %

2. จากนั้นใช้มืออีกข้างหนึ่งดึง หรือขยุ้มผิวหนังขึ้นมาเล็กน้อยเพื่อให้ได้ผิวหนังเกิดเป็นโพรง

3. แผลงเข็มเข้าบริเวณดังกล่าวโดยก่อนฉีดวัคซีนเข้าไปควรดึงก้านกระบอกฉีดถอยหลังเล็กน้อยเพื่อตรวจสอบว่าปลายเข็มฉีดยาไม่ได้แทงเข้าหลอดเลือดในบริเวณนั้น หากไม่พบมีเลือดไหลย้อนกลับให้ฉีดยาเข้าตัวสุนัข-แมวได้

เมื่อฉีดยาเสร็จแล้วควรนวดบริเวณนั้นเพื่อให้ยากระจายตัว และดูดซึมได้ดี

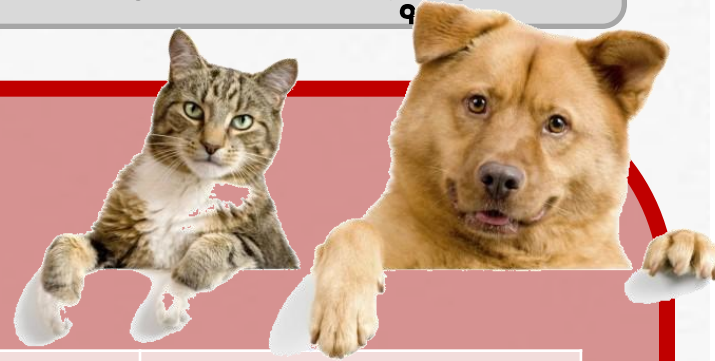
4. บันทึกข้อมูลการฉีดในใบรับรองการฉีดวัคซีนและชี้แจงกำหนดการฉีดครั้งต่อไป

โปรแกรมการฉีดวัคซีนป้องกันโรคพิษสุนัขบ้า

โปรแกรมการฉีดวัคซีนในสุนัขและแมว

ชนิดสัตว์	เริ่มต้นการฉีดในลูกสุนัขหรือแมว (อายุ < 1 ปี)	เริ่มต้นการฉีดในสุนัขหรือแมวโต เต็มวัย (อายุ > 1 ปี)	การกระตุ้นภูมิคุ้มกันประจำปี
สุนัข	เริ่มต้นอายุประมาณ 12 สัปดาห์ หรือ 3 เดือน กรณีฉีดก่อนอายุ 3 เดือน ให้ฉีดซ้ำที่อายุ 12 เดือน ในกรณีพื้นที่เสี่ยง* ให้กระตุ้นภูมิคุ้มกันโดยการฉีดวัคซีนซ้ำที่ 2-4 สัปดาห์หลังการทำวัคซีนเข็มแรก	สามารถฉีดได้ทันที ในกรณีพื้นที่เสี่ยง* ให้กระตุ้นภูมิคุ้มกันโดยการฉีดวัคซีนซ้ำที่ 2-4 สัปดาห์หลังการทำวัคซีนเข็มแรก	กระตุ้นวัคซีนป้องกันโรคพิษสุนัขบ้า ปีละ 1 ครั้ง
แมว	เริ่มต้นอายุประมาณ 12 สัปดาห์ และกระตุ้นซ้ำ 1 เดือน หลังจากนั้น	สามารถฉีดได้ทันที และกระตุ้นซ้ำ 1 เดือน หลังจากนั้น	กระตุ้นวัคซีนป้องกันโรคพิษสุนัขบ้า ปีละ 1 ครั้ง

หมายเหตุ: *ประเทศไทยจัดเป็นพื้นที่เสี่ยงต่อการติดเชื้อโรคพิษสุนัขบ้าในสัตว์

ข้อควรทราบก่อนใช้วัคซีน

1

ทำวัคซีนให้แก่สัตว์ที่มีสุขภาพสมบูรณ์ แข็งแรง และไม่เป็นโรคเท่านั้น

6

การใช้วัคซีนในแม่พันธุ์ สามารถถ่ายทอด ภูมิคุ้มกันให้ลูกได้ในระยะแรกเกิด

2

ศึกษารายละเอียด การเก็บรักษาและการทำ วัคซีน ตามคำแนะนำเฉพาะของวัคซีนแต่ละ ชนิด เพื่อให้วัคซีนมีประสิทธิภาพสูงสุด

7

ต้องทราบว่าวัคซีนใช้ป้องกันก่อนเกิดโรค มิใช่ยาที่รักษาเมื่อเป็นโรคแล้ว

3

ให้ใช้วัคซีนตามคำแนะนำของสัตวแพทย์เท่านั้น

8

ใช้สำลีชุบแอลกอฮอล์ เช็ดจุดยางและคอขวด วัคซีนและขวดน้ำยาละลายก่อนแทงเข็มเพื่อทำ ความ สะอาดและฆ่าเชื้อจุลินทรีย์

4

ต้องให้วัคซีนซ้ำเมื่อหมดระยะความคุ้มโรค ของวัคซีนแต่ละชนิด

9

ใช้เข็มและกระบอกฉีดยาพลาสติกปราศจาก เชื้อสำเร็จรูปพร้อมใช้

5

ห้ามนำวัคซีนที่เสื่อมสภาพ หมดอายุ มีการ ปนเปื้อน หรือสีของวัคซีนเปลี่ยนมาใช้

10

อย่าให้วัคซีนถูกความร้อนและแสงแดด

การปฏิบัติหลังใช้วัคซีน

หลังจากใช้วัคซีนแล้ว นำเข็มและกระบอกฉีดยาไป
เผาหรือแช่น้ำยาฆ่าเชื้อก่อนนำไปทิ้ง

สัตว์บางตัวอาจเกิดการแพ้วัคซีนหลังฉีดวัคซีน จึง
ควรรอสังเกตอาการประมาณ 1 ชั่วโมง ภายหลัง
ฉีดวัคซีนแล้ว ถ้ามีอาการแพ้ให้รักษาด้วยแอดรี
นาลีนหรือแอนติฮีสตามีน

ล้างมือให้สะอาดภายหลังทำวัคซีน

บทที่ 3 แนวทางการดำเนินการเฝ้า ระวัง ป้องกันและควบคุมโรคพิษสุนัข บ้าในสัตว์

หัวข้อประกอบดังนี้

1. การเฝ้าระวังโรค
2. การป้องกันโรค
3. การควบคุมโรค

การเฝ้าระวังโรค

1. พื้นที่ตำบลที่เกิดโรค ให้ดำเนินการเฝ้าระวังโรคต่อเนื่องเป็นเวลาอย่างน้อย 6 เดือน กรณีที่พบสุนัขแมว หรือสัตว์เลี้ยงลูกด้วยนมชนิดอื่นแสดงอาการสงสัยเป็นโรคพิษสุนัขบ้าจะต้องส่งห้วสัตว์ หรือซากสัตว์ทั้งตัวเพื่อตรวจวินิจฉัยโรคทางห้องปฏิบัติการทุกครั้ง

2. พื้นที่ตำบลที่ไม่เกิดโรคให้ดำเนินการเก็บตัวอย่างสัตว์เลี้ยงลูกด้วยนมซึ่งอาจจะเป็นสัตว์เลี้ยงหรือสัตว์ป่าส่งตรวจวินิจฉัยทางห้องปฏิบัติการซึ่งจะต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่องเพื่อรับรองเป็นพื้นที่ปลอดโรค

3. ให้ดำเนินการสร้างเครือข่ายการเฝ้าระวังโรคในพื้นที่ เช่น เจ้าหน้าที่ท้องถิ่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้นำชุมชน เจ้าหน้าที่สาธารณสุข สถานพยาบาลสัตว์ กลุ่มคนรักสัตว์ NGOs และผู้เกี่ยวข้องอื่น เพื่อประสานการเก็บตัวอย่างและเฝ้าระวังโรคให้ครอบคลุมทุกพื้นที่ โดยให้สำนักงานปศุสัตว์อำเภอทุกแห่งจุดประสานงานหลักในการเฝ้าระวังโรคในพื้นที่

การป้องกันโรค

1. ประสานองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่เพื่อ
จัดหาวัคซีนป้องกันโรคพิษสุนัขบ้าสำหรับฉีดตาม
รอบรณรงค์ของทุกปี โดยจำนวนวัคซีนจะต้อง
สอดคล้องกับปริมาณสัตว์ของท้องถิ่นที่สำรวจและ
ขึ้นทะเบียนในระบบ Thai Rabies Net

3. ประสานหน่วยงานด้านสาธารณสุขในการประชาสัมพันธ์
และเตือนภัยให้ประชาชนไม่เกิดความประมาทและดูแลตัวเอง
ให้มีความปลอดภัยจากโรคพิษสุนัขบ้า

4. ให้มีการรณรงค์ผ่าตัดทำหมันสุนัขและแมวเพื่อควบคุมจำนวนประชากรสุนัข
และแมว โดยให้เน้นสัตว์ที่ไม่มีเจ้าของเป็นหลัก พร้อมทั้งให้ทำเครื่องหมายเพื่อ
บ่งชี้ว่าสัตว์ดังกล่าวได้ผ่านการทำหมันแล้ว เช่น การสักเป็นตัวเลขระบุปีที่ทำ
หมันที่ใบหูด้านใน หรือการตีตราเป็นตัวเลขระบุปีที่ทำหมันบริเวณสะโพก
หรือวิธีการอื่นๆ ที่เหมาะสม และไม่ทำให้สัตว์ทุกข์ทรมาน

- จัดทำโครงการเพื่อขอรับการสนับสนุนงบประมาณจากองค์กรปกครองส่วน
ท้องถิ่น โดยให้เป็นไปตามระเบียบกระทรวงมหาดไทยว่าด้วยเงินอุดหนุน
ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2559

2. ให้พิจารณายกเลิกการฉีดยาคุมกำเนิดให้กับสุนัขและแมว เนื่องจากการ
ดำเนินการดังกล่าวจะเป็นการเพิ่มความเสี่ยงทำให้สัตว์เกิดมดลูกอักเสบ
(Pyometra) และจะส่งผลให้สัตว์เสียชีวิตในเวลาต่อมา

พื้นที่ที่ได้รับรายงานผลการตรวจจากห้องปฏิบัติการพบโรคพิษสุนัขบ้าในสัตว์ให้ดำเนินการดังนี้

การควบคุมโรค

1. ประกาศเขตโรคระบาดสัตว์ชั่วคราวตามพระราชบัญญัติโรคระบาดสัตว์ พ.ศ. 2558

2. ประสานการดำเนินงานกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อควบคุมโรค

4. ดำเนินการควบคุมโรคตามผลการสอบสวนดังนี้

3. ดำเนินการสอบสวนโรคทางระบาดวิทยาเพื่อให้ได้ข้อมูลดังนี้
3.1 สอบสวนหาพื้นที่เสี่ยง สัตว์กลุ่มเสี่ยง และสัตว์ที่สัมผัสโรค
3.2 สอบสวนหาสาเหตุของโรค
3.3 บันทึกข้อมูลลงในระบบ Thai Rabies Net

4.1 สัตว์กลุ่มเสี่ยงให้ดำเนินการฉีดวัคซีนป้องกันโรคพิษสุนัขบ้าให้ครอบคลุมพื้นที่เสี่ยงทั้งหมดหรือให้ครอบคลุมในรัศมีไม่น้อยกว่า 3 กิโลเมตร จากจุดเกิดโรค โดยใช้วัคซีนจากกรมปศุสัตว์

4.2 สัตว์สัมผัสโรคทุกตัวให้แยกสัตว์นั้นและนำไปกักเพื่อสังเกตอาการในสถานที่ที่เหมาะสมแล้วดำเนินการฉีดวัคซีนกระตุ้นซ้ำครั้งละ 1 โด๊ส ทุก 4 วัน รวม 4 ครั้ง และเฝ้าระวังทางอาการ 6 เดือน

4.3 ดำเนินการเฝ้าระวังโรคในพื้นที่เสี่ยงอย่างต่อเนื่องเป็นเวลา 6 เดือน พร้อมรายงานความก้าวหน้าแจ้งกรมปศุสัตว์ทราบอย่างต่อเนื่องหากพบสัตว์แสดงอาการสงสัยให้เก็บตัวอย่างส่งตรวจทุกครั้ง

4.4 สำนักงานปศุสัตว์จังหวัดจะต้องกำกับติดตามการควบคุมโรคจนกว่าโรคจะสงบ

4.5 ให้มีการบังคับใช้กฎหมายอย่างเคร่งครัด ได้แก่ พระราชบัญญัติโรคพิษสุนัขบ้า พ.ศ. 2535 พระราชบัญญัติโรคระบาดสัตว์ พ.ศ. 2558 พระราชบัญญัติป้องกันการทารุณกรรมและการจัดสวัสดิภาพสัตว์ พ.ศ. 2557 และกฎหมายอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง

จัดทำโดย

กลุ่มควบคุมป้องกันโรคสัตว์กระเพาะเดียว

สำนักควบคุม ป้องกันและบำบัดโรคสัตว์ กรมปศุสัตว์

จัดพิมพ์โดย

องค์กรพิทักษ์สัตว์แห่งโลก World Animal Protection (Thailand)

กลุ่มควบคุมป้องกันโรคสัตว์กระเพาะเดียว

โทรศัพท์: 0 2653 4444 ต่อ 4181-2

โทรสาร: 0 2653 4863

E-mail: dcontrol6@dld.go.th

